

ЕФЕКТИ РАЗВОЈА ДЈЕЧИЈЕГ ГЛАСА КРОЗ ТЕХНИЧКЕ ВЈЕЖБЕ-ВОКАЛИЗЕ**Свјетлана Митровић¹, Ивана Ракић, Јока Спасојевић-Лазич**

Универзитет у Источном Сарајеву, Педагошки факултет у Бијељини

76300 Бијељина, Семберских ратара бб, Босна и Херцеговина

***Апстракт:** Потреба истраживања на ову тему јавила се из идеје да се утврди колики је опсег дјечијег гласа код ученика у нижим разредима основне школе. Циљ истраживања је био утврдити на ком музичком нивоу су дјеца у оквиру одређене узрасне групе, колико познају музику и колико имају талента, те како на основу тога наставити њихово даље усмјеравање и његовање гласа. Оно што желимо истаћи овим истраживањем је то да је дјетету неопходно пружити прилику да искаже своја осјећања кроз музику, јер само је људски глас тај који исказује везу између тона и ријечи.*

Особине гласова зависе од структуре гласовног апарата и грудног коша, наслијеђа, начина исхране, обичаја, васпитања, активности као и окружења. Све ово и низ других активности учитељ мора узети у обзир приликом одређивања опсега дјечијих гласова.

***Кључне ријечи:** распон гласа, вокализација, импостација, интонација, дикција, музичка фраза*

УВОД

Најважнији и најтежи задатак који се поставља пред наставника музичке културе је заправо и први задатак, а односи се на развијање интереса и љубави дјеце према музици. С обзиром да је музичка култура неутуђиви дио културе сваког народа, овај задатак је потпуно оправдан и условљен музичким образовањем најмлађих и својим највећим дијелом се темељи на добро организованој настави. Музика утиче на свестрани развој савременог друштва и зато је неопходно наћи спону између тона и ријечи, а то најчешће и најлакше можемо, управо, кроз музику.

На самом почетку, неопходно је истаћи да је људски глас заправо најраспростарањенији и најприступачнији музички инструмент. Само људски глас може да искаже у потпуности сва осјећања која се одигравају у човјеку, јер баш у људском гласу постоји синтеза тона и ријечи. Како би правилно користили овај музички инструмент, неопходно је да се упознамо са његовим функционисањем. Поставка дјечијег гласа, изузетно је важна за каснији развој пјевачког органа. Узимајући у обзир да код дјеце

¹ svjetlanamitrovic@live.com

млађег узраста још увијек није развијен ни музички слух а ни говор, пјевање им често представља потешкоћу јер заправо исти орган врши и функцију говора и функцију пјевања.

Даљим радом настојао се објаснити опсег гласа код дјеце и шта је то што утиче на обим гласа. Исто тако, настојало се указати и на вјежбе које је неопходно спровести како би се његовао и развијао дјечији глас. У склопу рада, извршено је истраживање у три школе, наведени су резултати добијени у свакој школи понаособ, те приказани и објашњени. Самим истраживањем, чији је циљ био одредити колико ученика пјева у ком опсегу, настојала се добити и информација да ли постоје ученици који могу да пјевају у опсегу до с2.

Када дефинишемо распон гласа код дјеце слободно можемо рећи да је то распон између најнижег и највишег тона које дијете може отпјевати лако и без напора. Према опсегу и боји, дјечије, као и женске гласове можемо сврстати у три групе:

- **Први сопран** (може пјевати високе тонове и свијетле је боје);
- **Други сопран** (има нижи опсег од сопрана и тамније је боје);
- **Алт** представља глас који може пјевати дубоке тонове и тамне је боје.

Када је у питању дјечији глас, о његовом опсегу може се говорити с обзиром на његов природни развој и с обзиром на педагошко дјеловање у том смислу. Постоје велике разлике у опсегу дјечијих гласова, тако да је тешко дефинисати који узраст припада искључиво ком опсегу. У предшколској доби нека дјеца пјевају само у првој октави, док нека дјеца пјевају и у малој или чак другој октави.

Опсег дјечијих гласова у специјално обучаваним хоровима дјечака и мјешовитим дјечијим хоровима нешто је већи. То се посебно односи на горњу границу опсега дјечијих гласова.

Дјеца у нижим разредима основне школе требало би да без потешкоћа пјевају унутар прве октаве, што се подудара с највећим дијелом опсега просјечног развијеног женског гласа. Дјеца ће, према томе, у учитељевом пјевању моћи опонашати идентичну висину, тј. интонацију учитељевог пјевања спонтано ће пренијети у свој гласовни опсег. Иако постоје извјесне разлике, може се уопштено рећи да је опсег у појединим развојним фазама дјечијег гласа сљедећи:

- од e1 до a1 – код дјеце млађе предшколске доби,
- од d1 до h1 – код дјеце старије предшколске и
- од c1 до c2 – код ученика нижих разреда основне школе (Ђурковић-Пантелић, М., 1988, 83).

За лијепо пјевање важно је и дисање. За пјевача је важан онај дио дисања којим се у плућа увлачи довољна али не и превелика количина ваздуха. Будући да дјеца често пјевају кроз нос, с њима је потребно повремено проводити кратке вјежбе удисања и вјежбе издисања, од 2 до 3 минута. Издисати треба врло лагано, јер удахнуту количину ваздуха треба при пјевању што рационалније трошити. Љепоти пјевања доприноси и правилан изговор текста. О томе ће учитељ водити рачуна о увјежбавању мелодије, а најбоље би било да то учини за сваку строфу посебно. Једнаку пажњу треба придати изговору сугласника и самогласника поготово код дјеце која и иначе неразговјетно говоре.

Један од најважнијих задатака васпитача је да развија и сачува неоштећен њежни дјечији глас. Дјечији глас има специфичне особине које га издижу над осталим инструментима. Органи који производе глас су њежни и осјетљиви. Особине гласова зависе од (Стаменковић, Ј., 1950, 82):

- структуре гласовног апарата и грудног коша,
- наслијеђа,
- начина исхране,
- обичаја,
- васпитања,
- активности и
- окружења.

У раду са дјецом пуну пажњу треба посветити избору пјесама које дјеца и одређеном узрасту могу да изводе, односно пјевају. Пјесме треба да су прилагођене одређеном узрасту, како мелодијски, тако и ритмички, блиске и разумљиве како садржајно тако и текстуално. У оквиру других активности које се планирају и реализују с циљем остваривања подстицајне корелације, пожељно је изводити вјежбе дисања, на примјер: миришемо цвијет затворених уста, дувањем гасимо свјећице, затворених очију откривамо познате и непознате мирисе све с циљем овладавања правилним дисањем и коришћења максималног плућног капацитета (удах, издах – више кратких, дужи итд.).

Начин извођења-пјевања, темпо, динамика, гласноћа, такође, треба да су под контролом родитеља, васпитача, односно учитеља при заједничком и индивидуалном пјевању. Пјевање краћих и дужих нотних вриједности је незаобилазан сегмент током учења и његовања лијепог пјевања.

Опсег, односно распон гласа шестогодишњака захтијева пуну поступност у избору музичких садржаја. Он се креће у распону од d1 до h1. Примјеном принципа поступности у раду са дјецом овог узраста могуће је развити опсег од једне октаве (од c1 до c2).

Слушање и пјевања других као и сопствено пјевање, праћење музичких радио и ТВ емисија, приређивање малих кућних приредби, одлазак на концерте су драгоцјени и веома подстицајни садржаји у развијању ових музичких могућности, али и добар начин развијања спонтаног музичког изражавања као и слабљења осјећања стида, устручавања и слично.

II

Вокализа је вокална вјежба, често прилагођена концертном извођењу-без ријечи (Ђурковић-Пантелић, М., 1988, 86). Пјева се на један или више вокала. Потиче из средине 18. вијека. Вокализација је појава везана за прве мјесеце послје рођења, кад дијете спонтано производи гласове. Први крик представља најранији облик вокализације. За говор, међутим тај крик је доказ да органи који производе звук функционишу већ при рођењу. Некада се вјеровало да између разних раса, па чак и националности, постоје наслједне анатомске разлике у органима који учествују у говору, и да услед тих разлика један Јапанац, на примјер, тешко може да научи правилан изговор француског језика. Међутим, утврђено је да Јапанац, ако од рођења живи у Француској говорној средини, може да научи италијански изговор беспријекорно, захваљујући томе шта ће учити језик у вријеме своје гласовне експанзије, тј. док се гласови које дијете спонтано изговара нису неповратно изгубили.

Једна од најбитнијих сврха вокалног вјежбања је загријавање гласова путем распјевавања. Вокалне технике које при том можемо користити су сљедеће:

- легато-везано,

- стакато,
- контрола динамике (p-f),
- брза фигуративност.

Важан циљ у развоју вокалне технике је научити пјевати унутар природних граница вокалног распона, без неких очитих ометајућих промјена у квалитету или техници.

Вокални педагози сматрају да се овај циљ може постићи када се савлада координирање свих физичких процеса који су укључени у пјевање (као што су акције ждријела, одржавање даха, прилагођена резонанција и изведба артикулације). Већина вокалних педагога вјерује у координацију ових процеса успостављањем добрих вокалних навика и пријатног пјевања, након чега долази до полагањег проширења распона. Постоје три фактора која утичу на способност значајно вишег или нижег пјевања:

1. Енергетски фактор

У овом смислу, ријеч „енергија“ има неколико значења. Може да се односи на укупан одзив тијела на производњу звука, али и на динамичну везу мишића који служе за удисање и мишића који служе за издисање, познату као потпора дишног механизма. Такође се односи на количину испорученог ваздуха и притиска за асистенцију гласница и њихову отпорност на тај притисак, односно на динамичан распон звука.

2. Просторни фактор

Појам „простор“ се односи на количину простора која је створена кретањем усана самом позицијом непца и гркљана. Уопштено говорећи, пјевач уста треба да отвори што више и да што шире пјева. Унутрашњи простор или положај непца и гркљана могу се проширити опуштањем грла. Вокални педагози често описују тај осјећај као „почетак зијевања“.

3. Дубински фактор

Појам „дубина“ овдје има два значења. Односи се на стварни физички појам дубине у тијелу и у вокалном механизму и односи се на ментални концепт дубине који се повезује с квалитетом тона. Та три фактора могу се изразити у три основна правила: 1. што пјевач пјева више, треба користити више енергије; што пјевач пјева ниже, треба користити мање енергије 2. што пјевач пјева више, треба користити више простора; шта пјевач пјева ниже, треба користити мање простора 3. што пјевач пјева више, треба користити веће дубине; шта пјевач пјева ниже, треба користити мање дубине.

III

Одмах у почетку рада, с обзиром на набројану подјелу, запажа се да међу дјецом постоје разлике у музичким способностима. Оне се испољавају у развоју слуха, осјећају за ритам, музичком памћењу. Разлог често може да буде неправилно одабрана пјесма која не мотивише дијете. Таквом дјетету је потребан рад у групи, као и рад са васпитачем више

него иначе. У раду са дјецом васпитач може да примијети уколико нека дјеца имају тром или рута слух. Тром или рута слух обично може бити усљед сљедећег:

1. психичког развоја дјетета, а то може бити:

- недовољна концентрација,
- неразвијене способности запажања тонских висина и музичког памћења.

2. Физички развој дјетета, који се огледа у сљедећем:

- непокретност органа за пјевање, мишића врата, уста и усница.

Привидна немужикалност запажа се код неке дјеце тако што им глас лута и немају добру интонацију. Такву дјецу учитељ не смије да изолује већ да стрпљиво ради са њима. Поред наведених сметњи може се појавити тешкоћа у музичком памћењу, која се испољава у произвољном извођењу мелодије и ритма. Дјеци са потешкоћама у пјевању треба прилазити са пажњом и помоћи им да стекну самопоуздање, интересовање, љубав за пјевање и извођење музике.

Дјечји глас има специфичне особине које га издижу над осталим инструментима. Органи који производе глас су њжни и осјетљиви. Особине гласова зависе од структуре гласовног апарата и грудног коша, наслеђа, начина исхране, обичаја, васпитања и активности. Један од најважнијих задатака васпитача је да развија и сачува неоштећен њжни дјечји глас.

У циљу његе и културе дјечијег гласа, пјевање вокализа, вјежбе изговарања самогласника кратко, као и вјежбе дугог изговора самогласника у комбинацији са сугласником, васпитач неће тумачити, јер дјеца у складу са својим узрастом неће бити у стању да схвате, него ће васпитач настојати да приликом илустрација ових вјежби правилно узима дах, обликује уста, правилно изговара самогласнике и сугласнике, а дјеца ће својим подржавањем посматрајући га као узора, учити и навикавати се на ове компоненте његе и културе гласа, како би од свог говорног органа створили најљепши музички инструмент, којим ће моћи изразити своја осјећања.

Најважнији фактори код стварања гласа су:

- дах односно покретна сила,
- гласнице тј. орган који производи тон и
- резонатор тј. усна и носна шупљина, која обликује боју као и јачину тона, односно тона (Којов-Буквић, И., 1989, 45).

Другим ријечима, за стварање људског гласа, служе нам:

- органи за припремање тона, у шта убрајамо: плућа, душник и дајафрагму односно орган који одваја грудну од трбушне дупље, а код удисања повећава запремину грудне дупље;
- органи за стварање тона, а то су: гркљан и гласне жице и
- органи за обликовање тона, и то: ждријело, усне и носне шупљине, зуби, језик, тврдо и меко непце.

Плућа се састоје од два плућна крила и она су главни органи за дисање. У плућима се врши оксидација, размјена гасова између спољашње средине и крви. Плућа су одвојена

плућном марамицом. На тај начин је олакшан њихов рад у грудној дупљи. Везу између плућа и гркљана чини цијев душника, која се рачва у двије цијеви душнице. Гркљан је смјештен у врху душника. Унутрашњи мишићи гркљана дијеле се на:

- респираторне (задужени за дисање) и
- фонаторне (задужени за произвођење гласова).

Гласне жице су два хоризонтално положена набора, смјештена у гркљанској дупљи. Величина гркљана и гласних жица је индивидуална.

Дисање је неопходно за одржавање живота, али без правилног дисања нема ни лијепог пјевања. При дисању плућа се пуне ваздухом, који се у њима не задржава. Пуњење плућа одвија се помоћу мишића који окружују грудни кош. Са стране плућа су обавијена покретним ребрима која уз помоћ мишића шире грудни кош. Од трбушних органа плућа су одвојена чврстим мишићем који се назива дијафрагма и има облик куполе.

За говор и за пјевање техника дисања је иста, с том разликом што се за пјевање узима више ваздуха, односно удисање је дубље. Издисање ваздуха треба да је спорије код пјевања него код говора. Правилан утросак ваздуха је заправо и најзначајнији за лијепо пјевање, односно за одређену музичку фразу. Постоје различити видови дисања, а најчешћи су:

- високо дисање – такав начин гдје се подижу рамена и ваздухом се пуни само горњи дио плућа;
- ребарно дисање - ваздухом се пуни само горњи дио плућа, пошто се ребра шире у страну;
- дијафрагмално дисање – шире само доњи дијелови грудног коша;
- косто-абдоминално дисање - има предност у односу на поменуте начине јер је терет распоређен на извршни дисајни апарат.

Да би се правилно удисао ваздух приликом пјевања треба се придржавати правила да се ваздух удише кроз нос, да удисање буде претежно грудно, у зависности од потребе да се ваздух удише лагано или брзо, да удисање ваздуха буде уједначено и да је дисање нечујно. Када говоримо о вјежбама дисања, говоримо о сљедећим вјежбама:

- **удисање отвореним устима**

Примјер вјежбе: Дијете лежи на леђима и покушава да надува велики балон.

- **удисање на нос**

Примјер вјежби:

- ✓ Желимо да препознамо врсте цвјетића, па удишемо мирис на нос,
- ✓ Дјеца леже на поду и „спавају“, а при томе дишу дубоко на нос затворених уста.

- **задржавање даха**

Примјер вјежбе: Дјеца дубоко удахну, броји се до 3 па издахну.

- **вјежбе издисања**

Примјер вјежби:

- ✓ хлађење супе,
- ✓ дување у цвијет маслачка,
- ✓ дување перја,
- ✓ хукање у залеђен прозор,
- ✓ опонашање зујања комарца.

- **Брзо издувавање ваздуха**

Примјер вјежби:

- ✓ гашење рођенданских свјећица,
- ✓ дување прашине,
- ✓ опонашање рада локомотиве.

Питање покретљивости гласа влада читавом вокалном техником, па му и овдје припада значајно мјесто, јер су покретљивости и обиму гласа посвећена како прва тако и завршна вјежбања. Зато је овдје од изузетне важности један од једноставних чинилаца покретљивости гласа, а то је вјежбање на љествицама.

Љествице, нарочито основна, С-dur, увијек је сматрана као узор за гласовна вјежбања. Увијек се постављало питање да ли ову вјежбу код почетника треба одмах изводити у оба правца, улазно и силазно. С обзиром да нам је познато да је лакоћа основно начело пјевања, и ако се руководимо тим начелом, онда се при вјежбањима на љествицама треба полазити од тона који почетнику „лежи“. Међутим, ако изузмемо дубоке гласове, мушке и женске, узлазна љествица С-dur не испуњава овај услов, док иста силазна љествица пружа сву потребну лакоћу необученим гласовима. Дакле, вјежбањем на силазним љествицама прије ћемо постићи да почетник постане свјестан свога гласа у обиму једне октаве.

Имајући у виду да је у питању дјечији глас, вјежбање на С-dur силазној љествици, сасвим одговара узрасној групи. Треба водити рачуна да се вјежбе изводе постепено, почињући са два тона, па редом све до октаве. Непоходно је држати се постепенисти и у погледу трајања тонова, темпа и обима гласа. Посебну пажњу треба обратити при вјежбама на једном самогласнику да се не мијења став уста, бар док се остаје у обиму текстуре, већ да се промјена тона добија само измјеном у ставу гркљана.

IV

„Код стварања гласа, односно тона, важну улогу има координација органа за дисање, гласних жица и резонаторског простора јер од тога зависи чистоћа интонирања неке мелодије. Импостација представља начин стварања тона, користећи посебна намјештања грлене усне шупљине ради што боље резонанце. Импостација се састоји у усклађивању свих функција гласова и тијела при пјевању“ (Којов-Буквић, И., 1989, 46).

Чист и лијеп тон зависи од координације органа за дисање, гласних жица и резонаторског простора. Васпитач треба дјецу да упуту у неусиљено пјевање. У циљу загријевања могу да се користе ономатопејска оглашавања животиња: ав-ав, мијау-мијау,

му-му, га-га, ку-ку јер их дјеца лако памте односно усвајају. „Изражајни елементи неке пјесме су дикција, односно изговор ријечи, правилно наглашавање слогова, фразирање или ако бисмо то могли рећи другачије, подјела пјесме на краће дијелове које музичку и језичку цјелину, па из тога произилази да је дикција правилан изговор музичког и језичког текста. „Ријечи сачињавају костур вокалне композиције“, што значи да се ријечи морају правилно изразити, и то правилним и музичким подвлачењем њихових наглашених дијелова како би се што јасније осјетила и истакла њихова психолошка садржина. Битно је истаћи и фразирање, односно фразу. Фраза представља логички музички и заокружени дио музичке цјелине, као што је реченица у говору. Од правилног фразирања, у ствари, зависи и квалитет естетског извођења пјесме“ (Којов-Буквић, И., 1989, 46-47).

Интонација је „почетни тон који се даје прије пјевања“ (Ђурковић-Пантелић, М., 1988, 79). Интонацију треба прилагодити гласовним могућностима дјеце појединих узрасних група. Васпитач треба да пронађе тон на којем дијете најлакше пјева и тај тон сматра почетним тоном у дечјој пјесмици. Обим гласова представља тонски распон од најнижег до највишег тона у оквиру ког можемо да пјевамо без напрезања. Обим дјечијих гласова је мањи од обима гласа одраслих јер су гркљан и гласнице у сваком погледу мањих димензија. Када васпитач утврђује обим дјечијег гласа мора обавити низ активности ван обавезних активности. У првом реду то се односи на избор пјесама, односно у овом случају васпитач ће дати дјетету да пјева пјесмицу коју зна и коју воли пјевати.

Дајући му слободу избора пјесме, васпитач тада заправо упознаје квалитет дјечијег гласа, односно васпитач тада утврђује да ли је глас звонак или је чист, да ли је природно вишег или нижег регистра, затим да ли дијете успијева да задржи интонацију до краја пјесме, да ли мијења мелодију и ритам. Затим, дијете пјева и другу пјесму коју зна, али овог пута та пјесма је са нижим тоновима. Исту пјесму ће пјевати више пута, али сваког пута неопходно је помјерати интонацију за пола степена навише. Посљедњи тон који дијете отпјева на лаган начин, без напрезања васпитач ће забиљежити као горњу границу обима гласа. Исти поступак се спроводи и када се настоји утврдити и најнижи тон, тј. доња граница обима гласа. Утврђено је да обим гласова у предшколском периоду износи:

- у млађој групи од е1 уради а1,
- у средњој групи од d1 уради н1, и
- у старијој групи од с1 урадити с2.

Уколико желимо да дјеца исправно и јасно изговарају текст, морамо водити рачуна о активностима њихових говорних органа: усана, језика, зуба, усне дупље. Сарадња свих органа обезбјеђује јасан изговор вокала (самогласника) и консонаната (сугласника). Са дјецом се вјежба изговор самогласника у комбинацији са сугласницима.

Неопходно је извршити и подјелу самогласника у три групе:

- самогласници задњег реда, тамни вокали У и О,
- самогласник А, средњи ред, вокал неутралне боје и,
- свијетли вокали Е и И.

Да би се самогласници правилно изговарали увјежбавају се на ријечима у којима поједини самогласник доминира. Обично мелодије за те ријечи градиво на мотиву мале терце или на мотиву од три тона. Да би дијете имало времена да правилно обликује уста, неходана је вјежба изговора вокала и равномјеран изговор ријечи. Поред самогласника, који у пјевању имају своје звучно трајање и изузетан значај, често су и сугласници ти који за пјевање имају исти значај као и самогласници (ри-пи-ри-пи-ри).

У пјевању, сугласник не може стајати самостално, него је неходно његово повезивање са самогласником, који је уједно и носилац тона, па се правилан изговор сугласника вјежба у слоговима заједно са самогласицима. Такве слоге називамо вокализе. Вокализе се увјежбавају разне пјевачке технике, на примјер: стварање резонанце у глави помоћу сугласника љ, м, н. Концентрацију ваздуха повећавају сугласници б, п, д, т, з. Лабављењу и јачању језика доприносе сугласници д, т, л, п и р. У својој књизи (Ђурковић-Пантелић, М., 1988, 86) наводи да различитим вјежбама у виду игара које изводимо са дјецом у малим музичким активностима, доприносимо правилној дедукцији и развоју дјечије вокалне технике.

Стваралачке активности дјече, поред интелектуалних могућности, унапређују радозналост, отвореност за нове доживљаје и сазнања, спремност за испитивање своје околине, експериментисање без страха од грешака и друго.

У погледу музичког изражавања и стварања, постављају се општи задаци у циљу:

- упознавања дјече са богатством и разноврсношћу свијета музике;
- развијања интереса за музику;
- омогућавање односно откривање богатства и разноврсности звукова;
- подстицања навика активног слушања музике;
- култивисања природне склоности за учешће у музичким активностима;
- његовања разних облика музичког стваралаштва;
- обезбјеђивања услова за развој естетских интереса и
- богаћења слушне осјетљивости и музичког сензибилитета.

За стварање основе за развој музичких способности у музичком васпитању дјече, за све три узрасне групе користе се следећи облици активности:

- пјевање,
- слушање музике,
- дјечије музичке игре.

Пјевање је за дјецу најдража и најприступачнија активност јер кроз пјесму најлакше и најљепше изражавају своја осјећања. Зато је потребно да васпитач на погодан начин открива дјечију лепоту пјесме и покаже како је треба извести најбоље. Током пјевања дијете у већој мјери ангажовању емоција и интелекта и има велику васпитну вриједност.

Пјесма развија љубав и естетски однос према музици, развој музичког укуса и естетска осјећања. Текстови пјесама обогаћују дјечији говор новим ријечима и појмовима, и подстичу развој умних способности. Увјежбавање тачног пјевања захтијева савлађивање низа потешкоћа, шта доприноси развоју самодисциплине, упорности и радовања постигнутом успјеху. Поред пјевања обликованих пјесама, велики значај има и стваралачко пјевање. Стваралачким пјевањем дијете развија машту, ослобађа се напетости, стварајући у себи осјећање пријатности и изражава своја осјећања. У разним приликама дијете треба наводити на размишљање да пјева лутки, меди или кад „чита“ књигу. Према односу ријечи и мелодије, пјевачко измишљање може бити:

- наративно, које у првом плану има ријечи и
- измишљање које у првом плану има ритам и мелодију.

Дјечија игра неодољиво осваја свако здраво дијете и доноси му највеће задовољство, прве животне радости и сазнања. Она је својствена човјеку у свим етапама развоја људске врсте. Под појмом музичке игрице подразумијевамо такву врсту игре у којима је музичка

мисао покретач и носилац свих радњи које се збивају у игри. Значај музичких игара се огледа у сљедећем:

- музичке игре у знатној мјери доприносе свестраном развоју личности и интелекта;
- обogaћују психички живот;
- доприносе естетском васпитању дјетет;
- развијају покрете и ритам, и сл.

Музичким играма развијамо способност дјече да запажају, доживљавају и цијене лијепо у музици и на тај начин утичемо на музички укус дјече. У музичким играма развија се моторика и оне представљају полазну основу у раду сваког васпитача. У организовању музичких игара користе се фронтални, групни и индивидуални облик рада.

Најпопуларнији и најчешћи облик музичких игара су игре са пјевањем. У њима се, осим покрета, од дјече тражи да исправно текстуално, ритмички и мелодијски изведу пјесму. Да би музичка игра била интересантна, мора бити једноставна. „Бројалице су омиљене дјечије игре које се организују као увод у остале игре. Користе се за развијање ритма и његовање васпитних особина. Бројалице омогућују да се остваре:

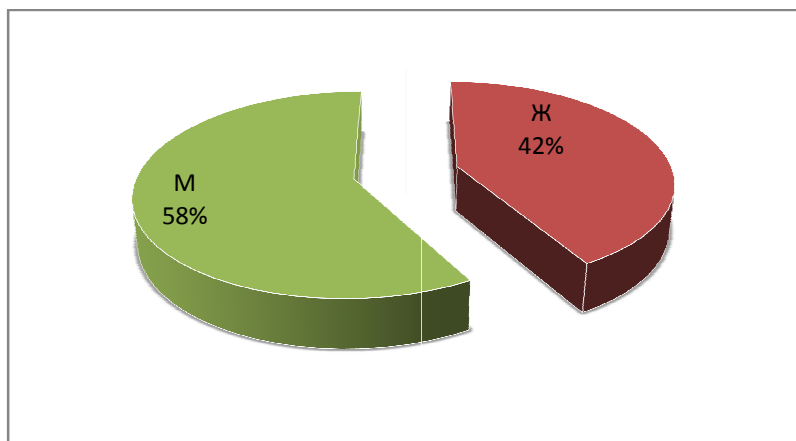
- васпитни задаци (остварују се придржавањем правила игре која важе за сву дјецу) ,
- образовни задаци (доживљавање нотних трајања, темпа, ритма), и
- практични задаци (корелација са развијањем говора)“(Лазаревић, Д., 2005, 43).

Водећи се горе наведеним, одлучили смо да на нивоу петог разреда спроведемо анкету која је имала за циљ увид у опсег дјечијег гласа. Анкета је рађена у школској 2014/2015. години. Циљну популацију истраживања су чинили ученици петог разреда основних школа у Јањи (ОШ „Меша Селимовић“ у Јањи), на подручју општине Угљевик (ОШ „Филип Вишњић“ Доња Трнова) и на подручју општине Шид (ОШ „Филип Вишњић“ Вишњићево), који су били анкетирани путем припремљене анкете. Узорак истраживања је случајни и квотни а анкета је била анонимног карактера.

Подаци о узорку приказани су у нареденој табели.

Редни Број	Назив школе	Мјесто	Број ученика		f%
			Ж	М	
1.	ОШ “Меша Селимовић“	Јања	27	44	71
2.	ОШ “Филип Вишњић“	Вишњићево	20	15	35
3.	ОШ “Филип Вишњић“	Доња Трнова	11	22	33
	Σ		58	81	139.00

Табела 1. Структура узорка школа и ученика

Графикон 1. Процент дјечака и дјевојчица у узорку истраживања

Током истраживања кориштен је упитник, који је сачинио учитељ с циљем добијања неопходних информација и спровођења анкете. Из првог дијела су видљиви општи подаци, гдје су ученици могли да од понуђених одговора изаберу онај за који сматрају да је то њихов одговор на постављено питање, док су у другом дијелу упитника питања везана за конкретан проблем који је и предмет овог истраживања, док се завршни дио анкете односи на практичан задатак који је постављен пред ученике, како би се и добили жељени подаци који су заправо и тема датог истраживања.

Приликом истраживања кориштена је комбинована техника. Прво је ученицима било понуђено рјешење са више могућих одговора и требало је да они изаберу односно заокруже одговор за који сматрају да је њихов. Затим се кроз питања долазило до сазнања о дјечијим ранијим искуствима, о њиховом познавању пјевања, о њиховој заинтересованости, као и досадашњем раду учитеља. Конкретан задатак односио се на ритмичке тонове по трајању.

На основу обрађене анкете, утврђено је да од укупног броја ученика, опсег дјечијих гласова у појединим групама износи:

- у групи од e1 до a1 17 ученика: 9 дјевојчица и 8 дјечака;
- у групи од d1 до h1 73 ученика и то: 39 дјевојчица и 34 дјечака;
- у старијој групи од c1 до c2 49 ученика и то 10 дјевојчица и 39 дјечака.

Циљ истраживања је био утврдити на ком музичком нивоу су дјеца, колико познају музику и колико имају талента, те на основу тога наставати њихово даље усмјеравање. Васпитач мора настојати да, када уочи таленат код дјеце, развија га, усмјерава и сачува неопштећен дјечији гласић. Управо у циљу те његе, настојаће да кроз вјежбе које ће им и сам показивати, створи навику код дјеце, да на овај начин његују свој глас како би од њега створили музички инструмент којим ће моћи у сваком моменту да изразе своја осјећања.

Оно што желимо истаћи овим истраживањем је то да је дјетету неопходно пружити прилику да искаже своја осјећања кроз музику, јер само је људски глас тај који исказује везу између тона и ријечи.

ЗАКЉУЧАК

На основу обрађене теме и спроведеног истраживања, закључујемо да је обим гласа заправо његов висински распон, од најдубљег до највишег тона који је он у стању да произведе без и најмањег напора. Опште је познато да је обим гласа, условљен гласноћом жица, гдје је најважнија њихова апсолутна дужина, што опет зависи од пола и узраста, а затим дјеловања мишића који их стављају у покрет, међу којима су најважнији мишићи затезачи. Обими гласова су различити као што смо већ рекли разликују се у зависности од пола и узраста, затим разликују се и по мјесту у тонском систему, као и по самој величини. Када бисмо посматрали обим гласа, без неког ближег одређивања овог израза, могло би се истаћи да то може бити обим једног одређеног гласа, затим обим појединих група гласова, као и обим људског гласа уопште.

Дјечији глас има специфичне особине које га издижу над осталим инструментима. Особине гласова зависе од структуре гласовног апарата и грудног коша, наслијеђа, начина исхране, обичаја, васпитања и активности. Интонацију треба прилагодити гласовним могућностима дјецe појединих узрасних група. Васпитач треба да пронађе тон на којем дијете најлакше пјева и тај тон сматра почетним тоном у дјечијој пјесмици. Један од најважнијих задатака васпитача је да развија и сачува неоштећен њежни дјечији глас.

Постоје велике разлике у опсегу дјечијих гласова, тако да је тешко дефинисати који узраст пјева искључиво у ком опсегу. Опсег, односно распон гласа шестогодишњака захтијева пуну поступност у избору музичких садржаја. Он се креће у распону од d1 до h1. Примјеном принципа поступности у раду са дјецом овог узраста, могуће је развити опсег од једне октаве (од c1 до c2).

За лијепо пјевање важно је и дисање. Љепоти пјевања доприноси и правилан изговор текста, а исто тако једнаку пажњу треба придати изговору сугласника и самогласника. Вјежбањем на силазним C-dur љествицама лакше ће се постићи да почетник постане свјестан свога гласа у обиму једне октаве. Правилан утрошак ваздуха је заправо и најзначајнији за лијепо пјевање, те имамо и техничке вјежбе које свако дијете мора савладати да би правилно пјевало. Поред самогласника, који у пјевању имају своје звучно трајање и изузетан значај, често су и сугласници ти који за пјевање имају исти значај као и самогласници.

Дјечји глас је веома промјенљив и нестабилан. Он се мијења при свакој неугодности и претјераности, када се пјевају пјесме чији је тонски опсег већи од просјечног обима дотичног узраста. Гласне жице су најосетљивије и треба их чувати. Свако прекомјерно напрезање повлачи за собом промјену гласа. Сувише високи као и претјерано ниски тонови изазивају неприродно, штетно треперење гласница, а то условљава крештав и храпав глас.

Промуклост, неуједначеност и неиздржљивост дјечјег гласа је, у већини случајева, посљедица неправилног рада са дјецом. Гласне жице промијене свој природан облик, а често и оболе од форсираног пјевања. Дјеца са оштећеним гласним жицама имају слабу изражајност, дикцију, вокализацију и нечисту висину. Претјерано напрезање неразвијених

органа за пјевање, штетно утиче на развијање осјећања за његовање пјесме. У току цијелог школовања потребно је непрестално бринути о правилном дисању и исправном држању тијела приликом пјевања.

Можемо констатовати да васпитач односно учитељ има велику улогу у препознавању талента код дјетета, као и даљем развоју дјечијег гласа. С обзиром да постоје извјесне разлике међу дјецом када су у питању музичке способности, дјечи са мањом музикалношћу неопходно је помоћи да стекну најприје интересовање, а затим самопоуздање и љубав према пјевању.

ЛИТЕРАТУРА

- Ђурковић-Пантелић, М. (1988), *Методика музичког васпитања дјеце предшколског узраста*, Шабац: Виша школа за образовање васпитача у Шапцу, Арт Студио.
- Којов-Буквић, И. (1989), *Методика наставе музичког васпитања за II годину студија педагошке академије*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Лазаревић, Д. (1972), *Музичко васпитање у разредној настави*, Сарајево: Свјетлост.
- Лазаревић, Д. (2005), *Музичка култура у разредној настави*, Источно Сарајево: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Милошевић, И. (2010), *Савремена разредна настава музичке културе са писаним припремама за рад*, Лакташи: Графомарк.
- Пелемиш, М., Тракиловић, Д., Стевић, Д., Тракиловић, Ј. (2005), *Спорт, ритмика, музика за млађи узраст*, Источно Сарајево: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Reich, Т. (1996), *Музичка читанка за младе пријатеље музике*, Загреб: Тисак, Вијесник.
- Стојановић, Г. (1996), *Настава музичке културе од 1 до 4 разреда основне школе, приручник за учитеље и студенте учитељског факултета*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Стаменковић-Николић, Ј. (1950), *Соло певање*, Београд: Издавачко предузеће Србије.
- Тракиловић, Д. (2002), *Музичка култура са методиком у разредној настави*, Бијељина: Учитељски факултет у Бијељини.
- Терзић, Е., Суциловски, Д. (2008), *Професионално музичко образовање учитеља-воклано-инструментална настава*, Иновације у настави-часопис за савремену наставу. 21(2), 122-128.

EFFECTS OF DEVELOPMENT CHILDREN'S VOICE THROUGH TECHNICAL EXERCISES-VOCALISE

Abstract: *The need for research on this topic arose from the idea to establish the extent of the child's voice in pupils in primary school. Goal research survey was to determine at what level of music as*

children under a specific age group. As far as music and to know how much they have talent and on this basis to continue their further guidance and nurturing voice. What we want to emphasize in this research is that it is necessary to give the child the opportunity to express their feelings through music, because only the human voice which shows the relationship between the tone and words.

Features votes depend on the structure of the voice box and chest, heritage, diet, customs, education, activities and environments. All this and a number of other activities, the teacher must take into account when determining the scope of children's voices.

Key words: *vocal range, vocalization, posture, intonation, diction, musical phrases*